

ГЕОМЕТРИЧНІ ФОРМИ ЯК АСПЕКТ ВИЯВЛЕННЯ СТРУКТУРИ ПРОСТОРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ХРАМОБУДУВАННІ

Р. Гнідець, к. арх.

Національний університет „Львівська політехніка”

Ключові слова: геометричні символи, форма, коло, квадрат, трикутник, куб, сфера, церква, сакральний простір, храмобудування.

Стаття описує сутність і риси геометричних форм, їх символічні та семантичні вираження в просторовій структурі української церкви, як ці форми в принципах і національних особливостях виявляються в українському храмобудуванні.

Постановка проблеми. Побудова святини – храмової будівлі є нічим іншим, як уподібненням до творення світу. Ось чому творення місця-простору, в якому перебуває Бог-Творець, де кожний християнин складає свою молитву до Нього, є важливим чинником у творенні святості цього місця. Геометричні форми, які з абстрактних геометричних фігур перетворюються на смислові символи та компоненти сакрального простору храму, стають його складовими в українському храмобудуванні. Тож виникає необхідність і потреба їх осмислення, окреслення їх місця, особливостей та форм впливу і креативної ролі у формуванні місця виявлення діяння Творця небесного та реалізації цього через архітектурний, мистецький твір.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На згадану тематику працює, загалом, незначна кількість дослідників сакральної архітектури і мистецтва. Зокрема тему сучасної храмової архітектури і мистецтва, а також святість і роль знаків-форм розкривали у своїх дослідженнях такі науковці, як: М. Валіс „Мистецтво і знаки. Листи семіотичні”, Варшава, 1983; Марія Антонієтта Кріпа „Сучасне мистецтво та архітектура і святість знаків”, Мілан, 1999; Жан Гані „Символіка християнської святини, Париж-Краків, 1994; Орест Хмельовський „Теорія образотворення. Композиція”, - „Тризуб”, Луцьк, 2004. Х. Крамарчук досліджувала у своїй дисертаційній роботі та наукових статтях поетичний образ архітектурно-предметного середовища та національні домінуючі образи архітектурно-предметного середовища у творчості Т. Шевченка. Ю. Криворучко досліджує канонічність і творчість у сакральній архітектурі. Проте, якщо узагальнити, то в цих працях розкривають і обговорюють переважно роль сакральної архітектури, храмобудування, символізму та ролі архітектора в розкритті Сакруму-місця-простору. Хоча чинники їх вираження, геометричні форми і знаки розглядаються, а відбувається це дещо поверхово і відірвано від загального контексту храмового простору та їх ролі і значення в архітектурі церкви.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначити значення і місце геометричних, сакральних форм у становленні й розвитку структури простору храмових будівель; окреслити особливості, принципи та ознаки їхньої присутності і виявлення у просторі церкви через видиме прочитування або символічний образ.

Виклад основного матеріалу. *Св. Павло вважав, що віра є певністю того, чого не бачимо, на підставі того, що можемо побачити.* Зі самого початку зародження людства та його цивілізації люди перебували в пошуках мови спілкування з їх творцем – Богом, і ці пошуки привели їх до відкриття образів та символів, які відображали найбагатші та найскладніші аспекти реальності, що зводилися до головного в їх сутності. М. Еліаде констатував: “Людина, яка розуміє символ, не тільки „відкриває”- пізнає себе в об’єктивному світі, але може з успіхом долати рівень окремої особистості і досягнути розуміння Всесвіту. Завдяки символу індивідуальний досвід „прокидається” і трансформується в духовний акт”. Збір таких символів зображає геометричні зразки, патерни, що описують Всесвіт.

Геометричні символи в народних переданнях з’являються як міфопоетичні знаки, що широко використовуються в міфологічній та релігійних сферах. Для прикладу: вертикальна (доземна) вісь вказує на зв’язок чи єдність з абсолютном. Це сила небес, що сходить на людей, що взивають до духовного. Вісь – це золото сонця, символ людини; горизонтальна (поземна) вісь – зв’язок з життєвою силою. Це спільність життя, яке перебуває в людях і в усіх живих творіннях, рівновага сил.

Геометричний код, пов'язаний з установленням на ідеалізацію та уніфікацію реальних об'єктів, слугує вигідним засобом для класифікаційних цілей, зокрема над створенням універсальних схем, які підкреслюють різні схеми буття. Символи сакральної геометрії описують структуру всесвіту-Космосу в його доземному та поземному аспектах – на відміну від безструктурного хаосу, що ніколи не описується ними. Вони відіграють величезне значення і при описові буття в просторових й часових планах, як також дають розгорнуте зображення ущільненого Всесвіту. Більш складні елементи можуть утворювати своєрідний етичний і моральний простір, що визначає такі поняття, як віра, любов, надія, стійкість, відданість, справедливість, істина, порядок чи закон. Таким чином, символіка геометричних форм зосереджена на ґрунті структури сакрального простору, як і форми сакралізованих предметів. Знання символіки геометричних фігур наближає до знання про Бога! Максим Ісповідник стверджував, що Бог подібний до Центру, який поєднує прямі лінії. Цю думку наочно ілюструє фігура хреста, де все сходиться до розміщеного в його центрі Христа чи розміщеної в центрі Всесвіту містичної точки-одиниці.

Хрест і квадрат – поєднання небес і землі. Квадратура круга-кола створює розділення між окремими квадратами. Квадрат символізує чотири основні елементи (вогонь, воду, повітря і землю) та їх перехід від однієї області буття до другої. Усі геометричні зразки буття являють собою природну прогресію. Кожна геометрична фігура може алегорично сприйматися як своєрідна мапа, в якій вміщується частина широкого знання про світобудову, людину чи всесвіт. Знаючи певний, прихований код, мову геометричних фігур, за допомогою яких це знання було представлено людям, можливо досягнути розуміння Божественного- сакрального. Сфера, як одна з геометричних форм у структурі сакрального простору, – найдивовижніша, наймогутніша форма у Творінні. Для розуміння й оцінення потенціалу форми сфери необхідно побачити і зрозуміти компоненти всього світопогляду, що знаходиться в її межах. Це найпростіша, а отже, найдосконаліша з форм; сфера – кінцеве вираження єдності, викінченості та цілісності. Жодна точка на поверхні сфери не має переваги, усі вони рівновіддалені від центра, з якого виходять. Центр сфери – це постійність не тільки простору, а й часу. Цей центр є вічною теперішністю. Сфера – символ творчого руху, креативна сила якої характеризується обертотним рухом, як і вся система Всесвіту від планет до елементарних частин, характерна цим же рухом.

Якщо звернути увагу на форми, що переважають у всесвіті, то найпоширенішою є, без сумніву, саме сферична: зірки, галактики та інше мають цю ж форму. Сфера виступає як множина центрів, навколо яких групуються елементи свідомості, що складають єдину цілісність. Й. Кеплер стверджував: „Образ Триєдиного Бога – це сферична поверхня, іншими словами, Бог-Отець знаходиться в центрі, Бог-Син – на зовнішній поверхні, Бог-Дух святий – у рівності співвідношення між точкою та поверхнею”. Площинним символом сфери є круг-коло. Споконвічні форми, з яких будуються сакральні образи Всесвіту, – трикутник, круг і квадрат. Вони вважаються основними, оскільки візуально не можуть бути зведені до простіших форм. Вихідними символічними фігурами в кодівій системі Всесвіту є точка, трикутник, квадрат і круг-коло. Точка як центр світобудови перебуває всюди і є найменшою складовою Єдиного. Кожна людина, концентруючи в даний момент свою думку на вселенському Полі Буття, опиняється в його центрі, і віддаль від точки „я” до будь-якого іншого об'єкта в цьому Полі є однаковою. Точка є символічним зображенням візуально найменшої, найщільнішої маси матерії, що захоує в собі код усього творення. Чим простіша фігура, тим потужніший символ. Ускладнення символу означає визначення його певного спектра в єдиному полі вселенської енергії Буття, конкретизацію його вужчої чи ширшої дії. Точка є центром кола, котре символічно позначає як площину круга, так і площинне зображення сфери [1-2].

Круг – це двовимірний тінь сфери, яку в усіх культурах вважали зображенням виключності, неподільності й досконалості Всесвіту. Всі інші символи й конфігурації відображають різні аспекти глибокої та закономірної досконалості круга і сфери. У книзі Притч Соломонових є спогад про створення Небес Господом. Саме Сама премудрість розповідає: „Як Він укріпляв небо, я там була; як Він рисував круг поверх безодні” (Притч. 8:27). Круг є одністю, всі точки якого – на однаковій відстані від центра. Він не має ні початку, ні кінця, представляючи безкрайність, досконалість та вічність, і є символом Бога. Хоча він також символізує і порожнечу. Круг – також універсальна множинність, Єдність та Закінченість і Досконалість. Круг вміщує в собі все творіння Абсолюту. Відношення довжини кола до його діаметра, число π (π) в сакральній геометрії є одним із головних трансцендентних чисел (другим є число ϕ (ϕ)). Число π не можна виразити як співвідношення двох цілих чисел: мовою сакральної символіки суть круга існує у вимірі, котрий виходить за межі лінійної

раціональності. Наші чуття та інтуїція охоплюють кінцеві елементи ідеї, що знаходяться в їх межах. Вони володіють більшою мудрістю, ніж та, яку можна виразити тільки за допомогою чистих ідей. Круг представляє циклічні сили, космічні ритми, які скорочуються чи розширюються. В основі цього образу лежить уявлення про те, що час не має ні початку, ні кінця. Космічна відповідність круга – Всесвіт, що розширюється і його числовий відповідник – нуль (0).

Микола Кузанський, видатний філософ і теолог епохи відродження, писав: „Всяке число має характер круга і опирається на круг, причому навіть назви божественних атрибутів визначаються взаємно один через одного, утворюючи круг-коло. Бог користується при створенні світу математикою, геометрією, музикою і астрономією, всіми мистецтвами, якими ми користуємося, коли досліджуємо співвідношення речей, елементів чи рухів”. Він зрівнює Бога з максимальним кругом, в якому завдяки єдності максимуму, центр, діаметр та довжина кола тотожні. „Простий і неподільний максимум цілком зосереджується всередині всього як нескінчене коло, і що він все проймає як нескінчений діаметр. Він початок всього як центр, кінець всього як коло, середина всього як діаметр та цільова причина як коло. Він дарує буття як центр, править як діаметр, охороняє як коло, – і ще багато в цьому ж дусі. Центр, що дає єдність кругу, символізує тут Отця як єдність, діаметр, який характеризує рівність круга по всім напрямкам. – Сила, як рівність єдності, коло, яке замикає і пов’язує круг. – Духа, як зв’язок Отця і Сина. При розділенні кола-круга на два рівносторонні трикутники, котрі разом складають ромб або квадрат. Ці трикутники, що знаходяться в лоні великої фігури, є символами світу небес і світу землі, чоловічого і жіночого, духовного і матеріального. Який символ ми не брали, його треба розглядати лише як площинну проекцію, що має своє просторове розгортання і втілення в об’ємних формах”.

У знаменитій праці „Тімей” Платон дав характеристику всім природним формам, котрі є втіленням математичних принципів і процесів творення Всесвіту. Три первинні форми, котрі є результатом ділення круга-кола – це рівносторонній трикутник, квадрат і правильний шестикутник-гексаграма. У тривимірному просторі ділення сфери призводить до утворення п’яти правильних многогранників. Шляхом обертання цих многогранників, на думку Платона, Творець округлив Всесвіт до стану сфери, і тіло космосу стало самодостатнім. Це ж стосується й енергетичного тіла людини. Трикутник, за версією Платона, є першоелементом Всесвіту. Він може розглядатися як символ Сонця і здійснюється тому, що саме Сонце – джерело життя, тепла і світла, які символічно зображаються у вигляді трикутника. Трикутник символізує в різних міфопоетичних контекстах полум’я, главу, Бога, гору, піраміду, Трійцю, число 3, фізичну стабільність; цикл народження-життя-смерті, життя-смерть-нове життя (відродження), тіло, розум-душу і т.п. Трикутник, що об’ємлює сваргу, знак космічної гармонії; трикутник у квадраті – Божественне і людське; небесне і земне, духовне і тілесне; трикутник всередині кола – троїстість в єдиному; два трикутники, що перетинаються, – Божественність, з’єднання вогню і води, перемога духа над матерією. Ритм творення кристалізується в первосимволі трикутника. Він слугує первинним знаком сакральної-священної огорожі, оскільки простір обмежується не менше ніж трьома лініями. Ось чому трикутник сприймається як перша космічна форма, яка з’явилася з хаосу, що передував творенню. Круг-коло, ромб і квадрат як форми божественного бачення світу – основні символічні фігури як у світовій, так і в українській орнаментальній символіці.

Найпоширеніші в українській вишивці орнаменти з перехрещеним квадратом, що символізують земне поле і водночас розглядаються як площинна проекція піраміди чи симетричного тіла з вісьмома трикутними гранями – октаедра. Якщо тетраедр символізує земне життя у тривимірному просторі, в грубому фізичному тілі, то октаедр проектує вихід у четвертий вимір, котрий ранні християни називали Небесами. У цьому вимірі людина, що піднялася вище тримірного земного рівня буття, отримує нове енергетичне тіло. Саме тому октаедр є символом Воскреслого Христа, ромб і квадрат на стародавніх українських іконах символізують ідею Воскресіння. Квадрат – форма порядку, досконалості, Ладу – образ найвищого божества в земному просторі, його опора і основа. Він є базовою формою і визначає точки земної кулі, що відповідають чотирьом головним напрямкам. Його числовий еквівалент – 4 (чотири), що є символом світу, який розширюється на чотири напрямки, об’єднаного в поземні та доземні пари протилежностей, опора геометрії простору. Квадратна схема світобудови суміщує в собі кваліфікаційну систему двійчастих протиставлень, які описують світ (верх-низ, правий-лівий), або основних елементів світу (чотиричленна система на зразок (вогнь-вода-земля-повітря) з образом ідеально стійкої структури, статичної цілісності, що інтегрують у собі основні параметри космосу. Квадрат слугує моделлю храмових будівель (зікрат,

піраміда, пагода, церква), які також розглядаються як обрис світу. Квадратна структура використовується в сакральній геометрії для опису не тільки просторового складу Всесвіту (сторони світу, напрями, центр) і головних часових координат (чотири частини доби, чотири пори року, чотири світові століття, чотири людські віки), а й цілої низки чотиричленних класифікацій у соціальній сфері (кланів, каст, рангів тощо).

У формі квадрата, як ми вже згадували, збудовані давні християнські храмові будівлі Княжої доби та пізніших часів. Круглі куполи-бані, якими завершувалися церкви, слугували для концентрації і підсилення духовної енергетики храму. Енергія людських молитов через сферичні та загострені шпилі випромінюється і концентрується на значній висоті (близько 4-9 км), у т.з. тропопаузі, звідки сонячні промені, їх підсиливши, повертають цю енергію на землю. Символічний куб, ідентичний квадрату – числу 4, матерії, силі чотирьох елементів. Він символізує стійкість і тривалість. Розгортання куба у двовимірному просторі творить хрест. Християнські церкви, зазвичай, будуються відповідно до форми хреста, оскільки хрест – це розгортка в площині кубічного каменя: церква повинна утверджувати собою релігію Хреста на землі на довгі часи. Куб уявляється в ізометричній проекції, де шість променів виходять з його сьомої частини, внутрішньої точки. Розглядаючи його праворуч, можна побачити іншу перспективу. Сьомий прихований промінь показується як восьма точка, приховане Духовне Сонце, від якого йдуть витоки всіх речей. Більшість людей перебувають у стані духовної дрімоти, а інколи і глибокого сну та не розуміють, що існує вища дійсність. Вони бачать тільки одну грань куба і думають, що нічого більше немає (не існує). Куб є повністю замкнена фігура, яка символізує обмеження.

І як завершення, Хрест виявляється в історії людства як символ вищих сакральних вартостей. Він розкривається як дві лінії, що перехрещуються, адже хрест з доісторичних часів слугував релігійним, обереговим символом майже в кожній культурі світу. На відміну від круга-кола і квадрата, головна ідея яких полягала в розмежуванні внутрішнього і зовнішнього простору, хрест підкреслює ідею центру і головних напрямків, які прямують від центру (зі середини на зовні). Конституювання візуального центру в хресті становить додатковий акцент на тому, що становить вищу цінність системи, ієрархізує і сакралізує весь простір, визначаючи в ній лінії і напрямки зв'язків та залежностей. Максимум сакральної сили хреста зосереджується в цьому просторовому центрі і в цей сакральний відзначений момент, де і коли цей образ набутий, досліджений і зведений. Хрест виступає як символ чотирьох елементів: повітря, землі, води і вогню. Але найперше – це символ Христа, Його розп'яття, Його слави. Таким чином, християнської віри і Церкви, і саме в такій ролі хрест одержав своє найбільше поширення. Він став не тільки невід'ємною частиною церковної обрядовості, а й головним символом у мистецтві, архітектурі та інших сферах, включно із зображеннями на прапорах, геральдиці, де зафіксовано понад 400 його форм і різновидів.

Езотеричний хрест, від якого радіально розтікаються золоті промені, слугує своєрідним очищувачем енергетичного поля людини. Йоан Дамаскин писав, що подібно до того, як чотири кінці хреста пов'язуються і з'єднуються в центрі, так Божою силою міститься висота, глибина, довгота і широта й т.п., вся видима і невидима твар. Встановлений доземно хрест є знаком поєднання матеріального і духовного, містичним полюсом, що з'єднує Небеса і землю у Вищій першоєдності. Хрест виступає як геометризований варіант Світового дерева, з тими самими двома головними координатами і семичленною системою космологічної орієнтації, але із загостреною антропоцентричною ідеєю. Саме цей символ структурно і хронологічно виступає як засіб зв'язку між Світовим деревом і людиною, як геометризований опис і того, й іншого [3-4].

Необхідно пам'ятати докладно три підставові операції закладання святині: розмічення кола, визначення головних осей та орієнтація, розмічення квадрата основи, оскільки власне вони детермінують фундаментальну символіку святині, разом із трьома елементами, що відповідають цим трьом операціям – колом, квадратом і хрестом, за посередництвом якого можливий перехід від кола до квадрата. Коло і квадрат є символами первинними, як уже зазначалося. На вищому рівні, у порядку метафізичному, відображають вони Досконалість Божу в її двох аспектах. Коло або куля показують необмежену Єдність Бога, Його Нескінченність і Досконалість, тоді як квадрат і куб – форми „стабільні”, є образами Господньої Незмінності та Вічності. На рівні нижчому, у порядку космологічному, ці два символи зосереджують цілу сотворену природу в її суті та динаміці. Коло є формою неба, а докладно – ознакою його активності, інструментом Господнього Діяння, яке регулює життя на землі, якої символічною фігурою є квадрат, оскільки в перспективі людської екзистенції земля є в певному сенсі „нерухома”, пасивна і „видана” на Діяння небес. Той зв'язок між порядком

космічним і порядком архітектонічним є добре виражений у лапідарній формулі, вибитій на одній зі стін храму Рамзеса II: „Святиня – це як небо в цілому своєму порядку (улаштуванні- авт.)”. В архітектурі домінує такий пункт бачення, якої головною рисою є „стабільність”, що не виключає природно цього іншого аспекту її символіки. У зв'язку з цією валоризацією „квадрата” можна сказати, що конструкція святині утверджує та „кристалізує” в його формі цикли темпоральні, рухи кулісти. Стосунок кола до квадрата або кулі до куба становить за суттю фундамент сакральної архітектури.

Якщо зараз перейдемо від плану поземного до плану доземного, тобто одночасно від планіметрії до просторової геометрії, то переконаємося, що кожна будова сакральна зводиться до схеми бані і куба. Баня або склепіння підноситься над „кубом” нави, як небо фізичне є покладене над землею. Ідучи поглядом за лінією доземною, підносячись від підлоги до склепіння, поступаємо за рухом, протилежним до того, який домінує в фундаційному ритуалі: переходимо від „куба” до кулі”, тобто зі стану земного до небесного. Окреслення середини (омфалос) та напрямлення святині до Сходу надає будівлі цілий її сенс, що власне дозволяє нам утверджувати космічну символіку храмової архітектури, якої значення не видається на сьогодні, можливо, так очевидним для більшості сучасних „інтелектуалів”. Церква, будучи головним хрестом, зорієнтованим та розміщеним у „середині” на правду сакрального простору, становить середину – омфалос місця, на яке випромінює, оскільки собор-катедра є омфалос епархії, архікатедра – народу, а римська (папська) архікатедра – омфалос універсуму (всесвіту). Побудова храму є уподібнена до творення світу, а творення є у своїй сутності космосом, який постав із хаосу і є порядком та організацією безладу і хаосу, якого образ дає Буття – *Ordo ab chaos*. Це проникнення Духа у несформовану матерію. Подібно архітектор творить органічну будівлю, перетворюючи сировинний матеріал, чим уподібнюється до Творця, якого, за Платоном, названо Великим Архітектором Всесвіту, оскільки як говорить філософ: „Господь є геометром Всесвіту” [5-7].

Українське храмобудування в структурі сакрального простору використовує досить активно ці геометричні форми, які як його компоненти виступають у видимому проявленому вигляді або у символічному прочитанні як певний семантично-знаковий акцент. Найчастіше вживані фігури сакральної геометрії – це коло, квадрат і хрест, а також куб і сфера. У просторовій символіці храму коло, квадрат і хрест прочитуються як у розпланувальному укладі церковних будівель, зокрема, в центричних, тридільних та хрещатих храмах. У пропорційно-розпланувальному аспекті в коло вписується квадрат, а модульна система і розпланувальний елемент ділить коло і квадрат на рівносторонні трикутники чи ромби, які прочитуються як семантично-знакові елементи у просторовому розплануванні храму. Пірамідальність усього зовнішнього і внутрішнього просторів храму виявляє ще одну геометричну форму, якою є піраміда. У цьому ж сенсі ми знаходимо дві такі важливі геометричні форми, як куб і сфера. Вони виступають як вираз проявленої форми, так і символічного знака творення простору сакральної будівлі, і в них відображається Безмежність та Довершеність Божого творіння, як і архітектурно-мистецький хист будівничого, який усвідомив суть творення структури сакрального простору через знаки-форми творення Всесвіту.

Висновки. Усе це проявляється в наступних визначених принципах творення просторів церков в українському храмобудуванні, зокрема: 1) принцип збереження символічно-образної виразності українських церков, де символ і образ-знак геометричної форми-фігури творять гармонійну структуру храмового простору; 2) принцип єдності баневої структури храму з планувально-функціональним його вираженням, де форма кола і сфери як виразників просторової доміанти храму поєднує розпланувальну структуру, виражену формами квадрата, круга-кола чи восьмибічника; 3) принцип відповідності просторово-тектонічного і конструктивного вирішень баневої структури церков, а це баневі та склепінчасті конструктиви, які виражені сферою, півсферою та хрещатими формами, перехідні конструкції (пендетиви, вітрила) у просторі фіксовані трикутними та чвертьсферичними елементами форм, а луки чи вирізи-просвіти фіксовані в просторі гранчастими шестибічними, півциркульними чи луковими фігурами; 4) принцип виразності пропорційних співвідношень елементів баневих структур церкви, що виражає ієрархічну підпорядкованість одних геометрично-символічних форм перед іншими, що загалом творить гармонійно структуризований простір українського храму.

З вищеперелічених принципів впливають характерні ознаки і формування і творення просторової структури, зокрема: перевага в архітектурно-розпланувальному розвитку простору центричних, хрещатих та тридільних хрещатоподібних баневих типів, де форма квадрата, кола, куба і

сфери є домінуючою; висотна напрямленість всього церковного простору ззовні і зсередини виявляє пірамідальність у вигляді описаного рівностороннього трикутника, ромба, кола чи інших геометричних фігур [8-9].

Бібліографічний список

1. Неаполитанский С. М. Сакральная геометрия / С. М. Неаполитанский. – С.-Пб. : Святослав, 2003. – С. 573-583.
2. Чумарна М. Код української вишивки / М. Чумарна. – Львів : Априорі, 2008. – С. 28-50.
3. Хмельовський О. М. Теорія образотворення : кн. 4.1. Тризуб. Таємне вчення українців / О. М. Хмельовський. – Луцьк : Терен, 2004. – С. 152-210.
4. Хмельовський О. М. Теорія образотворення. Кн. 5 : Композиція / О. М. Хмельовський. – Луцьк : Терен, 2004 – С. 269-300.
5. Hani J. Symbolika świątyni chrześcijańskiej / J. Hani. – Kraków : Znak, 1994. – S. 45-72.
6. Wallis M. Sztuki i znaki. Pisma semiotyczne / M. Wallis. – Warszawa, 1983.– S. 175-183.
7. Florenski P. Ikonostas I inne szkice / P. Florenski. – Warszawa, 1986. – S. 33-45.
8. Гнідець Р. Традиція сакральної архітектури як чинник утвердження духовності та віри / Р. Гнідець // Вісник Львівського державного аграрного університету : архітектура і сільськогосподарське будівництво. – 2004. – № 5. – С. 199-208.
9. Гнідець Р. Основні принципи та національні ознаки формування баневих прострів в українському храмуванні / Р. Гнідець // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Комісії архітектури та містобудування. – Львів, 2005. – Т. CCXLIX. – С. 243-256.

Гнідець Р. Геометрические формы как аспект выявления пространственной структуры в украинском храмостроительстве

Стаття описує сутність і черти геометричних форм, їх символічне і семантичне вираження в просторовій структурі українських церковей, як ці форми в принципах і національних особливостях проявляються в українському храмостроительстве.

Ключевые слова: геометрические символы, форма, круг, квадрат, треугольник, куб, сфера, церковь, сакральное пространство, храмостроительство.

Hnidets R. Geometric forms as aspect to express the structure of spaciousness in ukrainian temple construction

This article exposes the essence and lines of geometrical form and hers symbolical and semantic expresses in the space structure of the ukrainian church. How at this forms to the principal of forming and national features to manifesting in the ukrainian temple construction.

Key words: geometrical symbols, form, circle, square, triangle, sphere, cub, sacral space, church, temple construction.